

Stefan Moysa

"Glaube und Gotteserkenntnis in der Schrift und Patristik", Ignacio Escribano-Alberca, Freiburg-Basel-Wien 1974 : [recenzja]

Collectanea Theologica 45/2, 203-204

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kilka końcowych artykułów rozważa praktyczne problemy chrześcijańskiego zaangażowania jako wnioski tak pojętej teologii. Może najbardziej reprezentatywnym wśród nich jest artykuł o walce z rasizmem. Walka ta jest dla autora okazją, aby rozważyć szersze zagadnienie, a mianowicie, o ile chrześcijanin ma prawo gwałtownymi środkami przeciwstawiać się sytuacji przemocy, w której zostają pogwałcone prawa człowieka. Moltmann nie jest zwolennikiem zasady zwanej *non-violence*. Uważa on, że ta zasada jest tylko pokrywką swoistej politycznej przemocy. Problem jego zdaniem nie leży w alternatywie: przemoc czy niestosowanie przemocy, ale w tym, jakie są kryteria uzasadnionego używania siły, aby zmienić niesprawiedliwą sytuację. Takie warunki zachodzą jego zdaniem wówczas, gdy ma miejsce trwałe łamanie prawa, gwałcenie konstytucji lub ulegalizowane przez prawa i konstytucje gwałcenie praw człowieka. Aby jednak opór przeciwko takiej sytuacji był uzasadniony, należy dążyć albo do przywrócenia legalności, albo do przywrócenia konstytucji, albo wreszcie do stworzenia nowej konstytucji, która miałaby za podstawę prawa człowieka.

Można dyskutować nad poszczególnymi тезami Moltmanna i pytać, czy przynajmniej w pewnych punktach nie są zbyt jednostronne. Nie można jednak mu odmówić głębi analizy teologicznej, szczerości zaangażowania chrześcijańskiego i umiejętności dostrzeżenia życiowego horyzontu zagadnień teologicznych. Dlatego też jego poglądy pozostaną trwałym dorobkiem teologicznym.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Ignacio ESCRIBANO-ALBERCA, *Glaube und Gotteserkenntnis in der Schrift und Patristik*, Freiburg—Basel—Wien 1974, Verlag Herder, s. 138.

Książka ukazała się w serii *Handbuch der Dogmengeschichte* zainicjowanej po wojnie przez wydawnictwo Herdera i mającej na celu związać, tematyczne i organiczne przedstawienie rozwoju dogmatu chrześcijańskiego. Tym wymogom czyni zadość i obecne dzieło, które się rozpoczyna od krótkiego przedstawienia wiary Izraela w obietnice Boże i w swoje wybranie przez Boga. Historyczny charakter tej wiary mocno ją wyodrębnia od wiary innych kultur jak sumeryjska, babilońska czy asyryjska, które były oparte na porządku kosmologicznym. W Nowym Testamencie wiara jest również historyczna, z tym, że historia ta została już urzeczywistniona w osobie Chrystusa, Jego śmierci i zmartwychstaniu, które antycypuje eschatologiczne wypełnienie się dziejów.

Te podstawowe kategorie biblijne zetknęły się w pierwszych wiekach chrześcijaństwa z kategoriami filozofii hellenistycznej. Można w historii obserwować, jak zależnie od autorów ta transpozycja wiary chrześcijańskiej na pojęcie filozoficzne udawała się mniej lub więcej. Filon Aleksandryjski jest klasycznym przykładem, jak wiara biblijna może pozostać czymś obcym i heterogenicznym w stosunku do pewnej filozofii. Takie pojęcia jak słowo, wiara, obraz Boży znaczą u Filona zupełnie coś innego niż w Biblii.

Pierwszą poważniejszą próbą wyrażenia wiary chrześcijańskiej w języku filozofii greckiej stanowi twórczość wczesnych apologetów chrześcijaństwa jak Justyn, Tacjan czy Atenagoras. Można u nich obserwować zarówno nawiązanie do tej filozofii, jak i przeciwstawienie się jej. Widać u nich jeszcze ślady hellenistycznego kosmocentryzmu, ale zaznacza się również myślenie historyczne właściwe dla Biblii.

Bardzo rozwiniętą teologię posiada już św. Ireneusz, którego nazwano „doktorem objawiającego się Słowa”. Obok tej koncentracji wiary na Słowie Bożym zaznacza się u Ireneusza mocne przekonanie, że przepowiadanie chrześcijańskie stoi i upada wraz z historią zbawienia. Wkłada on również

całe objawienie w ramy historii świata. Jednakże zaznacza się również u Ireneusza myślenie greckie, gdyż pojmując on kontemplację i widzenie Boga jako bezpośrednio doświadczanie prawdziwości wiary chrześcijańskiej.

Teologia aleksandryczyków, zwłaszcza Klemensa i Orygenes, znajduje się znów pod wpływem hellenizmu, tym razem w jego gnostycyjskiej postaci. Stąd wielkie znaczenie, jakie ci autorzy przypisują zagadnieniu stosunku wiary, do wiedzy. Klemens szeroko wypracowuje teologię wiary, w której widzi coś innego niż zwykłą wiedzę, gdyż cechuje ją wolna decyzja, antycypacja i zgoda umysłu na prawdę. Z drugiej strony jednak wiara przechodzi w szczególną gnozę, a to dzięki uczestnictwu we wspianości Logosu. Ten sam motyw znajdujemy u Orygenes: prosta wiara staje się wiara oświeconą dzięki działalności Logosu.

Wpływ Orygenes zaznacza się w IV wieku u ojców kapadockich. W dalszym ciągu zwracają oni uwagę na „słuchanie Słowa” jako podstawę wiary, ale stopniowo w centrum staje nie Słowo, ale Chrystus — *eikon* — obraz Ojca. Wiąże się to z pewnym oderwaniem się od Biblii i zwiększeniem zainteresowań czysto dogmatycznych. Równocześnie zaznacza się powstanie klasycznej mistyki, której ośrodkiem staje się życie monastyczne.

Teologia obrazu Bożego, której początki widzimy u Klemensa Aleksandryjskiego i Orygenes, dochodzi w pełni do głosu w złotym okresie rozwoju patrystyki u Grzegorza z Nyssy, a także u Augustyna. Pierwszy z nich przedstawia człowieka jako obraz, w którym Bóg może być rzeczywiście poznany. Augustyn wskazuje nieco inną drogę: poznanie Boga uzyskuje człowiek przez poznanie własnego wnętrza.

Powyższe bardzo niepełne przedstawienie książki daje może pewien obraz rozwoju myśli autora. Książka jest niesłychanie treściwa i poparta bogatą dokumentacją. Będzie nieodzowną pomocą dla każdego, kto pragnie głębiej studiować tak aktualne dziś zagadnienie jak wiara i poznanie Boga.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Eugen WALTER, *Eucharistia. Bleibende Wahrheit und heutige Fragen*, Freiburg—Basel—Wien 1974, Verlag Herder, s. 125.

Eucharystia jest jedną z rzeczywistości objawionych, która pilnie domaga się głębszego zrozumienia przez wszystkich chrześcijan. Przemawiają za tym względy ekumeniczne, pytania jakie stawia rozwój nauk przyrodniczych i wreszcie fakt, że mimo wszystko Eucharystia staje się coraz bardziej powszednim pokarmem chrześcijan. Autor podejmuje tego rodzaju próbę wyjaśnienia, która chociaż przeznaczona dla najszerszych warstw wiernych, nie pomija jednak trudnych zagadnień stojących dziś w ogniu dyskusji teologicznej.

Książka dzieli się wyraźnie na dwie części. W pierwszej autor ma na celu możliwie całościowe przedstawienie teologii Eucharystii i czyni to w trzech etapach, a raczej tezach: Eucharystia jest zadatkami uczy eschatologicznej, posiłkiem braterskim i pamiątką misterium paschalnego. Zatem rzeczywistość Eucharystii zostaje przedstawiona w funkcji przyszłości, teraźniejszości i przeszłości. W części drugiej autor omawia trzy wybrane i aktualne zagadnienia: problem przeistoczenia, deskralizacji i indywidualnej pobożności eucharystycznej. Po każdym zagadnieniu następują pewne pytania, a także teksty medytacyjne ilustrujące dane zagadnienie. Książka nosi więc też charakter tekstu roboczego pomocnego w urządzaniu seminariów teologicznych.

Eschatologiczny wymiar Eucharystii omawia autor na tekstach biblijnych i przykładach wziętych z tradycji Kościoła. Wskazuje dalej na wagę wymiaru eschatologicznego w całym chrześcijaństwie. Chodzi tu nie tylko o poznanie tego, co będzie, ale o zrozumienie świata obecnego, i przeżycie go, pod kątem widzenia zbawienia człowieka.

Współczesne czasy również uwydatniły znaczenie Eucharystii jako posiłku.